

Değerler Eğitiminde Darb-ı Mesel Yöntemi

Tunay KARAKÖK¹

¹Doktora Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE,
tunay0067@gmail.com

Öz

Bir toplumda, inançlar, ideolojiler ya da insanlar arasında kabul görmüş, benimsenmiş ve yaşatılmaya devam eden insani, içtimai, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü davranış, duyuş, düşünüş, kural ya da kıymetlerin tamamı olarak tanımlanan değer; 21. yüzyılda gelişen ve değişen dünyamızla beraber; insanlarda ve toplumlarda meydana gelen ahlaki yozlaşma ve değerler sisteminin bozulması, gibi nedenlerden dolayı eğitime ihtiyaç duyulan ve gün geçtikçe de bu kapsamda değerlerin eğitime verilen önemin artmasına neden olmuştur. Tamda bu noktada insanoğlunun tarihin en eski devirlerinden beri vazgeçilmez parçalarından birini oluşturan dini ve dünyevi değerlerinin öğretilmesi, nesilden nesile aktarılması ve esasında da toplumlar tarafından en iyi şekilde hatırlanması ve öğretilmesi için sahip olunan değerlerin öğretimi sırasında takip edilen yöntemlerden bazıları ön plana çıkmışlardır.

İşte tam bu noktada biz bu çalışmamızda; çoğu zaman tarihte farklı eğitim-öğretim ve meslek grupları tarafından kullanılan misal getirme, temsil ile anlatma olarak da bilinen “Darb-ı Mesel”, bireyleri öğrenmeye sevk etmek ve öğrenme motivasyonlarını sağlamak için ödül ve yaptırımlardan yararlanmayı öngören değerler eğitimi yöntemini amaçları ve kapsamları noktasında aktarmaya çalıştık. Çalışmamız; değerler eğitimi nedir ile değerler eğitiminin önemi ve gerekliliğinin ele alındığı bir giriş kısmı dahil olmak üzere; söz konusu metodun ele alındığı bir bölüm ve genel bir değerlendirmenin yapıldığı bir sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Darb-ı Mesel, Değerler Eğitimi, Toplum

Darb-ı Mesel Method in Values Education

Abstract

In a society, the value that is defined as all the behaviors, feelings, thoughts, rules, or assets of humanity, social, ideological or divine origin that are accepted, adopted and sustained among beliefs, ideologies or people; Along with our developing and changing world in the 21st century; the corruption of morals and the corruption of the system of values that have come to the fore in human beings and societies, has led to an increase in the importance given to the education of values in this context. At this point, some of the methods followed during the teaching of religious and secular values that constitute one of the most indispensable parts of human history since the earliest periods of history, and in the course of teaching the values possessed in order to be remembered and taught in the best way by the societies, have been brought forward.

At this point we are in this work, 'Darb-i Mesel', also known as representation and expression, often used by different education and teaching professions in history, We have tried to convey the value education method that aim to encourage individuals to learn and to benefit from rewards and sanctions in order to provide learning motives to the ends and scope. Our study; including an introduction to general information about education of values; consists of this parts in which the method is handled separately and a result part in which a general evaluation is made.

Keywords: Darb-ı Mesel, Values Education, Society

1. Giriş: Değer ve Değerler Eğitimi Nedir?

Tarih boyunca bir sürü filozof ve bilim insanı; insanın değer yargılarının bireylerin yaşamındaki önemini ve bu değerlerin kazanılmasında eğitimin ne ölçüde etkili olduğunu anlayabilmek için ciddi çabalar göstermiştir. Bu çabaların belirli bir system içinde gözlemlenebilmesi, değer eğitimi ile mümkün olmaktadır. Bu noktada birçok defa farklı bakış açıları ile tanımlanmaya çalışılmış olan değer eğitiminin ne olduğu sorusunu burada cevaplamak gerekecektir. Milli Eğitim tarafından, yaşamı meydana getiren, bireyleri birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan, insani, sosyal, ahlaki ve manevi değerlerin bireylere aktarılması ve kazandırılması sürecine değer eğitimi denirken; genel manada bireylerin kendisini tanıması ve kendisi ile uyum içerisinde olmasını, düşünce ve eylemlerinde tutarlı olmasını sağlayan özelliklerin kazandırılması için bilinçli ve planlı şekilde öğrenme ortamlarının düzenlenmesine de değer eğitimi denmektedir. Öyle ki esasında değer eğitimi, öğrencilerin iç motivasyonlarını artırmalarına, neyin doğru olduğuna yönelik yorum yapabilmelerine ve bunu davranışa olarak sergilemelerine fırsat sağlamaktadır (MEB, 2010; 6312; Akbaş, 2008; 22).

Çocukların doğuştan itibaren getirmiş olduğu en iyi taraflarının ortaya çıkartılarak, onların kişiliklerinin bütün yönleriyle gelişmesine destek olmak, insan olarak en iyiye ulaşmalarını gerçekleştirmek, başta bireyler olmak üzere toplumu kötü ahlaktan koruyarak kurtarmak, bireylere iyi ahlaki özellikleri kazandırarak bunu sürekli kılmayı amaç edinmiş olan değerler eğitimi, ahlaki, bireysel ve toplumsal gelişime yönelik değerlerin, bireylerdeki gelişiminin bir bütüncül bir yaklaşımla yaşam boyu desteklenmesini ise kendisine hedef seçmiştir (Aydın, 2012; 21-24; Yörükoğlu, 1977; 167).

1.1. Değerler Eğitiminin Önemi Ve Gerekliliği

Geçmişte ahlak eğitimi, karakter eğitimi gibi isimler altında kazandırılan eğitimin güncel ve geliştirilmiş biçimi olan değerler eğitimi, son yıllarda eğitimin önemli konularından birisi haline gelmiştir (Önder, 2011; 164). Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların ve konferansların sayısı artmıştır. Bu çalışmalardan bir tanesine de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından konunun önemine dikkat çekmek amacıyla 28-29 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul’da düzenlenen “Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı’dır”. Söz konusu konferansta, bundan sonra insanlığın, ahlaki değerlere bağlılık, adalet, hukukun üstünlüğü, barış, iyilik ve çalışkan olma gibi değerlerin etkisiyle yükseleceğine dikkat çekilmiştir. Bu sebeple değerler eğitimi, 18. Milli Eğitim Şurası’nın önemli konu başlıklarından birisi haline gelmiş ve 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 53 numaralı İlk Ders Genelgesi yürürlüğe konulmuştur. Toplumsal yaşantıyı meydana getiren, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru gerçekleştiren, risk ve tehditlerden koruyan, insani, sosyal, ahlaki ve manevi değerlerin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması, değerler eğitimi sayesinde mümkün olmaktadır (MEB, 2010; 6312).

Bireylerin inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir edilme isteği, değerler, sevinçler, hisler, ahlak ve etik gibi unsurlardan meydana gelen duyuşsal yanı, hem bireysel hem de toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir durumdur (Dilmaç, 2007; 26). Bireylere değer kazandırmada dini gruplar, televizyon, okullar, aile ve akran grupları en temel vasıtalarlardır. Ancak, okullar haricinde bu vasıtaların diğerlerinde formel bir değer eğitimi ile karşılaşılması pek mümkün değildir. Genel olarak bugüne kadar değerlerin kazanılmasında aile, dini gruplar, televizyon ve akran grupları öne çıkmaktaydı. Fakat bu unsurlarda meydana gelen birtakım problemler eğitim programları içerisinde değer eğitimine yer verilmesi hususunu gerekli kılmaktadır (Halstead-Taylor, 1996; 52-59; Izgar, 2013; 37).

Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı ve farklı kurumların gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar, değerler ve değerler eğitimine gösterilen hassasiyetin ve önemin artmakta olduğunu göstermektedir (Kumbasar, 2011; 64). Değerler eğitimi uygulanırken ortaya çıkan sorunların

ise en aza indirebilmek için ilk olarak etkili bir değerler eğitim programının hazırlanması gerekliliği gerçeği de göz ardı edilmemelidir (Yazıcı, 2006; 516).

2. Değerler Eğitiminde Darb-ı Mesel Yöntemi

Daha önce “Deyim” kavramı için kullanılan darb-ı mesel, daha çok atasözlerini karşılamak için tercih edilmektedir. Misal getirme, temsil ile anlatma olarak da bilinen “Darb-ı Mesel”¹ yöntemi, anlaşılması zor bir durumun, bilinen ve daha belirgin bir benzeri yardımıyla anlatılması tekniğidir. Sözlükte, örnek vermek, bir hali temsil yoluyla anlatmak maksadıyla söylenen hikmetli söz, atasözü, atalar sözü olarak tarif edilmektedir (Doğan, 1994; 80). Ömer Asım Aksoy ise atasözlerini, atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan, kamuca benimsenmiş özsözler, olarak tarif etmektedir (Aksoy, 1970; 26). Soyut kavramların somut olaylarla canlandırılarak ifade edilmesi bu yöntemin önemli bir boyutudur. İnsanların kavramakta zorlandığı soyut kavramları onlara anlatabilmenin en akılcı yolu, somut olayların ya da varlıkların benzerleri yardımıyla temsil gösterilerek anlatılmasıdır. Önemli bilgilerin daha etkili ve çarpıcı biçimde sunulması ve zihinlerde kalıcı olmasını sağlama amacıyla da bu yöntemle baş vurulur. Ayrıca Kur’an ve hadisler incelendiğinde temsilin ve misal getirmenin etkili biçimde kullanıldığı görülmektedir (“Din Öğretimi Yöntemleri”, http://www.ebsad.org/img/20140407__6321527362.pdf, 06.03.2018; Kızılkaya, 2014; 283).

Atasözleri ve deyimler üzerinde uzun yıllar çalıştığını bildiğimiz Adnan Ötügen, darb-ı mesel tarifini yaparken, hüküm ihtiva eden sözlere atasözü denmesi ve bunların dışında kalanların da deyim adıyla adlandırılması doğru olur. Fakat deyimlerin de atalardan intikal eden bir miras olduğu unutulmamalıdır, demiştir. Yani atalarımızdan bizlere intikal ederek dilden dile dolaşan ve her fırsatta kullanılan kalıplaşmış sözlerden herhangi bir hüküm bildirenlere atasözleri, ders alınması amaçlanan diğer sözlere de deyim denir (Türk Atasözleri, 1971; 1-15).

Değerler eğitiminde daha çok karşılaşılan, benzetmeler ile bir konunun anlatılması üzerine kurgulanmış bu yöntem; zaviyelerde, şifahi konuların açıklanması esnasında sıkça başvurulmuş bir tekniktir. Bu yöntemde, temsili hadiseler ve örnekler yoluyla kişinin, eğitimin ve değerlerin amaçları doğrultusunda yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu yönlendirme iyiye ve güzele yani olumluya doğru gerçekleştirilmiştir (Yücel, 1999; 319; Temel, 2007; 54).

Söz konusu yöntem kapsamında kullanabileceğimiz sözlere örnek vermek gerekirse aşağıdaki deyim yahut atasözlerimiz yerli yerinde bu ihtiyaçta cevap verebileceklerdir;

“Hak söze akan sular durur.

Hakkı tanıyan halka baş egmez.

Tanrı“dan korkan kuld an korkmaz”.²

“Toğruluk su kabağıdır batmaz.

¹ Söz konusu yöntemin daha teferrutlu tahkiki ve tahlili için 1337-1340 (M. 1921) yıllarında İstanbul Şehzâd başı'ndaki Evkâf Matbaası'nda basılan ve Tahsin Ömer tarafından kaleme alınmış olan “Darb-ı Mesellerimiz Hakkında Tahlilî Tedkîkât” adlı risale en önemli referans kaynağıdır.

² Söz konusu cümleler; hak ve hakikatin ne derece önemli olduğunu ve eskilerin bu hususa ne kadar önem verdiklerini bize anlatmaktadırlar.

Egri otur doğru söyle”.³

“Emeksiz yemek olmaz.

Hareket olmadık ca bereket olmaz.

Çalışmak, ibâdetin yarısıdır”.⁴

“Aldadayım diyen aldanır.

İğneyi evvelâ kendine sok sonra çuvaldızı ele.

Emânete hıyânet olmaz.

Altun ateşde insan mihnetde belli olur”.⁵

“Ev yapana evlenene Allah yardımcısıdır.

Hayır dile eşine hayır gelsin başına.

Tağ tağ üstüne olur ev ev üstüne olmaz.

Dişi kuşdur yuvayı yapan.

Kadın kardaşdan yakın”⁶.

5. Sonuç

Şu iyi bilinmelidir ki; atasözleri ve deyimler, toplumların uzun süren gözlem, deneyim ve yaşantılarına dayandığından; ait oldukları toplumun yaşama biçiminden düşünce yapısına, değer yargılarından ahlâk anlayışına varıncaya kadar çok değişik konuları içerirler. Bu nedenle bir milletin bütün kültür ve değerler dünyasının özü mesabesinde olan kalıplaşmış sözlerdir. İletişim esnasında kısa, kestirme ve etkili bir anlatımı mümkün kılan atasözleri, aynı zamanda bir milletin felsefesini de yansıtır. Bu bakımdan bu söz varlıklarının bilinmesi ve yaşatılması hayati önem arz etmektedir. Türk dilinin bilinen en eski sözlüğü olan Divânü Lügati't-Türk'ten günümüze değin bu söz varlıklarını yaşatma ve kayıt altına alma amacına yönelik önemli sözlükler kaleme alınmıştır. Bunların her biri Türk dili ve kültürü açısından birbirinden değerli kaynaklardır.

Çoğu zaman tarihte farklı eğitim-öğretim ve meslek grupları tarafından kullanılan misal getirme, temsil ile anlatma olarak da bilinen “Darb-ı Mesel” bireyleri öğrenmeye sevk etmek ve öğrenme motivasyonlarını sağlamak için ödül ve yaptırımlardan yararlanmayı öngören değerler eğitimi yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem temel eğitimde hem de özellikle din eğitiminde daha çok rağbet gören bu method bugün İslam toplumları başta olmak üzere medeni tüm toplumlarda eğitim ve öğretimin icrasında başvurulan önemli iki yöntem olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

³ Söz konusu cümleler; doğruluğun ve doğru sözüün ne derece önemli olduğunu ve eskilerin bu hususa ne kadar önem verdiklerini bize anlatmaktadırlar.

⁴ Söz konusu cümleler; çalışmanın ve rızkın ancak çalışarak elde edilebileceğinin ne derece önemli olduğunu ve eskilerin bu hususa ne kadar önem verdiklerini bize anlatmaktadırlar.

⁵ Söz konusu cümleler; doğru olmanın, ahlaklı olmanın ve dürüstlüğünün ne derece önemli olduğunu ve eskilerin bu hususa ne kadar önem verdiklerini bize anlatmaktadırlar.

⁶ Söz konusu cümleler; ailenin, aile bütünlüğünün, kadının ve kadının hem aile hem de toplum içinde ne derece önemli olduğunu ve eskilerin bu hususa ne kadar önem verdiklerini bize anlatmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008), “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (16), s. 22.
- Aksoy, Ömer Asım (1970), Atasözleri ve Deyimler (El Kitabı), Üniversite Basımevi, Ankara.
- Aksoy, Ömer Asım (1970), Atasözleri ve Deyimler (El Kitabı), Üniversite Basımevi, Ankara.
- Aydın, M. Z.-Akyol Gürler, S. (2012), *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Dılmaç, B. (2007), “Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, Mehmet (1994), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yayımları, İstanbul.
- Halstead, J. M. ve M. J. Taylor (1996), *Values in Education and Education in Values*, Londra: Falmer Pres.
- Izgar, G. (2013), “İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kızılkaya, Yakup (2014), “Arap Dilinde Meselin Darbı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 42, s. 283.
- Kumbasar, E. (2011), “Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon.
- MEB (2010), *İlk Ders Genelgesi" (2010/53)*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 6312;
- Önder, M. (2011), “Din ve Temel Değerler”, *Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Eskişehir.
- Temel, H. (2007), “Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim ve Öğretimindeki Rolü”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Türk Atasözleri (1971), c.I-II, M.E.B. Basımevi, İstanbul, s. I-XV.
- Yazıcı, K. (2006), “Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (19), s. 516.
- Yörükoğlu, A. (1977), *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara.
- Yücel, A. (1999), “Ahilikte Eğitim ve Amaçları”, *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara.